

Kwalitatieve verdieping ouders en personeel

Uitgevoerd door Ecorys en Panteia in opdracht van:
Schoolinfo; het ministerie van OCW; PO-Raad; VO-Raad; AVS; Ieder(in);
onderwijsvakbonden AOb, CNVO, FvOv; ouderorganisaties Ouders & COO, VOO, Balans.

Rotterdam/Zoetermeer, 20 juni 2014

Kwalitatieve verdieping ouders meting 2 invoering passend onderwijs

Inleiding

Uit twee metingen in het voorjaar van 2014 onder ouders is gebleken dat steeds meer ouders op de hoogte zijn de invoering van passend onderwijs en dat zij zich gaandeweg beter daarop voorbereid voelen. Desondanks is er nog steeds een aanzienlijke groep ouders met een lgf-kind die aangeeft dat er nog geen contact is geweest met de school over de ondersteuning van hun kind na 1 augustus (ongeveer een derde in po en de helft in vo).

Met name voor deze groep ouders is dat een punt van aandacht omdat de leerling gebonden financiering per 1 augustus 2014 verdwijnt en die middelen worden toegevoegd aan het budget van het betreffende samenwerkingsverband.

Op vrijdag 23 mei heeft de bestuurlijke werkgroep Ecorys gevraagd om een voorstel voor een kwalitatieve verdieping te doen om met name bij deze ouders te achterhalen wat hun situatie is, of zij zelf pogingen hebben gedaan om hierover bij de school informatie te krijgen, wie ze daarvoor hebben benaderd, wat er wel aan informatievoorziening is geweest, e.d. Hiervoor zijn 30 verdiepende telefonische interviews met ouders van lgf-kinderen gehouden in de periode van 10 tot en met 17 juni. Van die interviews doen we in deze notitie verslag.

We gaan in deze korte rapportage in op het contact van ouders met de school en andere betrokkenen in het algemeen en over passend onderwijs in het bijzonder; in hoeverre zijn ouders al door school of anderen geïnformeerd; wat weten zij over passend onderwijs in het algemeen en over de vormgeving daarvan in de school van hun kind in het bijzonder; wat hebben ouders zelf gedaan om geïnformeerd te worden; welke behoeften en evt. zorgen hebben de ouders; wat is de indruk van ouders van passend onderwijs in het algemeen. Resultaten worden, voor zover mogelijk, in verband gebracht met onder meer het schooltype.

De itemlijst voor de interviews is als bijlage aan het einde van de notitie opgenomen. Er is gesproken met ouders van een diverse groep kinderen: lgf-kinderen waarvan ongeveer de helft in het po en de helft in het vo zit; enkele ouders kinderen in het sbao, pro of lwoo; iets meer jongens dan meisjes; verschillende redenen voor ondersteuning, zoals ADHD, autisimestoringen waaronder PDD-NOS en Asperger, dyslexie, langzaam lerend / lage intelligentie, ESM (taalmoeilijkheden) en langdurige ziekte.

Belangrijkste conclusies

Uit gesprekken met ouders die hebben aangegeven nog geen informatie over passend onderwijs van de school van hun te hebben ontvangen, blijkt onder meer het volgende.

- In de huidige situatie is er veel diversiteit in de tevredenheid van ouders met de ondersteuning. Er zijn ouders die positief zijn over het contact met de school en de AB'er, maar er zijn ook veel kritische geluiden. Kritische geluiden hebben vaak te maken met de besteding van de middelen: die zou niet of in onvoldoende mate ten goede komen van het kind en het is volgens ouders niet transparant hoe middelen besteed worden.

- De ouders die in mei aangaven geen informatie te hebben ontvangen, hebben dit een maand later, in de periode waar in de gesprekken hebben plaatsgevonden (juni 2014), nog steeds niet. Wel hebben verscheidene ouders eindejaarsgesprekken voor de zomervakantie. Zij verwachten in deze gesprekken meer geïnformeerd te worden.
- Een aantal ouders maakt zich zorgen. Dit heeft te maken met onduidelijkheid over de ondersteuning van hun kind in het nieuwe schooljaar. Dat is soms specifiek gerelateerd aan passend onderwijs. In een aantal gevallen echter gaat dit gepaard met ontevredenheid over de ondersteuning nu, of met de overgang naar een andere schoolsoort.
- Er zijn ook ouders die zich geen zorgen maken, ondanks het feit dat zij nog weinig informatie hebben ontvangen. Deze ouders zijn over het algemeen tevreden over de school, en hebben er vertrouwen in dat de ondersteuning ook volgend schooljaar weer goed geregeld wordt.
- Ouders die behoefte hebben aan meer, of betere informatie, willen vooral informatie over de vormgeving van passend onderwijs op de school van hun kind, en over de consequenties hiervan voor de ondersteuning.
- Meerdere ouders van kinderen in zowel po als vo is ontevreden over de wijze waarop middelen uit de rugzak besteed worden. De middelen worden niet of in onvoldoende mate ingezet voor hun kind en het is vaak niet inzichtelijk hoeveel geld er in de rugzak zit en hoe dit wordt besteed. Passend onderwijs kan hiervoor oplossingen bieden volgens sommigen, maar anderen vrezen een groter gebrek aan transparantie.
- Een belangrijke zorg in het algemeen is of scholen (met name in het vo) wel voldoende zijn voorbereid om een meer diverse groep leerlingen de juiste ondersteuning te kunnen bieden.

Ervaringen huidige situatie

Relaties en communicatie

Contact dat ouders hebben met de school over hun kind verschilt sterk per kind, school of ondersteuningsbehoefte: van 2 a 3 keer per jaar tot wekelijks of dagelijks. Het meest frequent contact hebben ouders over het algemeen met de leerkracht of mentor. Het gaat met name over de voortgang van het kind. Daarnaast geven ouders aan contact te hebben met IB'ers, zorg- / lgf-coördinatoren, over het algemeen iets minder frequent dan met de leraar. De tevredenheid met het contact verschilt: een aantal ouders is kritisch en vindt dat er te weinig contact is.

De persoon buiten de school waarmee ouders contact hebben over hun kind is over het algemeen de ambulant begeleider. De tevredenheid verschilt van zeer tevreden tot ontevreden.

- Een ouder geeft aan dat de AB'er er namens de ouders regelmatig bij de school op aandringt dat het kind de juiste ondersteuning krijgt. De AB'er krijgt het nodige voor elkaar bij de school. Ook fungeert de AB'er als onafhankelijke expert in het contact tussen ouders en school over de leerling.
- Verschillende ouders vinden de AB'er juist heel belangrijk vanwege de band die de AB'er met het kind heeft.

Voor moeilijkheden in de contacten met de school en de ouder worden onder meer de volgende oorzaken genoemd.

- Er kan verschil van inzicht bestaan over wat het best (de beste schoolsoort) is voor het kind. School of AB'er sturen aan op het plaatsen van de leerling op een school voor speciaal onderwijs of rebound school. Een ouder is hierover verbolgen omdat het onduidelijk is wat de school zelf met het geld voor rugzak doet, maar plaatsing op een andere school voorstelt.

- Ook wordt het grote verloop onder onderwijspersoneel en AB'ers als probleem genoemd. Ouders weten niet meer bij wie ze terecht kunnen en er ontstaat geen vertrouwensband met de AB'er.

Ervaringen met de ondersteuning

Versillende ouders zijn kritisch over het inzicht in de besteding van middelen uit de rugzak. Zij geven aan er regelmatig bij de school op te moeten aandringen dat de extra begeleiding die hun kind zou moeten krijgen ook daadwerkelijk gegeven wordt. De indruk bestaat dat de middelen uit de rugzak niet (altijd) bij hun kind terecht komen: ze worden of algemeen aan extra ondersteuning voor meerdere leerlingen besteed, of helemaal niet besteed. Ook wordt een maal genoemd dat aangeschafte middelen niet worden gebruikt, omdat leraren niet weten hoe het te gebruiken, of er geen tijd voor hebben. Veel van deze kritische ouders geven aan dat zij behoefte hebben aan meer transparantie en meer duidelijkheid over waar een kind met een bepaalde stoornis recht op heeft.

Met name in het reguliere vo hebben sommige ouders zorgen over de competenties van leraren om te kunnen omgaan met een diverse groep leerlingen. Deze zorgen worden veelal geuit bij de overgang van po naar vo, of van vo naar mbo.

Versillende ouders met kinderen in het speciaal basisonderwijs of het lwoo zijn tevreden met het onderwijs en de ondersteuning die hun kind krijgt. Kritische opmerkingen over een gebrek aan transparantie over de besteding van geld of expertise worden minder gemaakt bij deze onderwijssoort.

Bekendheid met en informatie over passend onderwijs

Informatie

Ouders die in de enquête hebben aangegeven nog geen informatie te hebben ontvangen van de school, hebben dit ten tijde van de interviews nog steeds niet gehad. Voor een aantal ouders is de brief van het ministerie van OCW om deel te nemen aan de enquête de enige informatie geweest die ze hebben ontvangen.

Meerdere ouders hebben kort na de periode waarin de interviews zijn afgenomen een afspraak met de school voor een eindejaarsgesprek over de voortgang van hun kind en de situatie volgend jaar. Dit zijn reguliere gesprekken, die niet speciaal voor informatievoorziening over passend onderwijs zijn ingepland. De ouders verwachten hier echter meer te horen, en wachten het gesprek eerst af.

Kennis

Een klein deel van de ouders heeft zelf op internet informatie gezocht en is bekend met bijvoorbeeld de website passendonderwijs.nl of met Balans. Ook zijn er ouders geweest die bij de school hebben geïnformeerd over de situatie in het komend schooljaar. Over het algemeen hebben deze scholen de ouders niet kunnen voorzien in hun informatiebehoefte. Ouders benaderen hiervoor de persoon met wie ze het meest contact hebben. In veel gevallen is dat een leraar of mentor. Leraren en mentoren lijken hierover zelf vaak onvoldoende te weten. Of dit komt omdat zij zelf onvoldoende geïnformeerd zijn, of omdat de afspraken in het samenwerkingsverband nog onvoldoende zijn uitgewerkt, is op basis van de gesprekken met ouders niet te zeggen.

Een substantieel deel van de ouders geeft aan nog niet te weten wat passend onderwijs inhoudt. Zij zijn onbekend met het feit dat de rugzakken gaan verdwijnen. Punten waarover verwarring bestaat zijn bijvoorbeeld het onderscheid tussen de termen passend onderwijs en speciaal onderwijs, of

verwarring doordat ze een brief (waarschijnlijk van het REC) hebben ontvangen waarin staat dat de rugzak wordt voortgezet.

Er zijn echter ook ouders die aangeven wel redelijk op de hoogte te zijn van de verandering: zij weten dat de rugzak verdwijnt, en dat de middelen meer 'op een grote hoop terecht komen'. Sommige van deze ouders geven aan dat zij goed op de hoogte zijn vanwege hun werk (jeugdzorg) of lidmaatschap van de MR. Wat ook al deze ouders zeggen, is dat zij nog steeds niet weten wat de veranderingen betekenen voor hun eigen kind.

Behoeften en zorgen van ouders

Zorgen

Het beeld van de mate waarin ouders zich zorgen maken over de invoering van passend onderwijs is divers. Verschillende groepen zijn te onderscheiden.

- Er zijn ouders die zich duidelijk zorgen maken over de gevolgen van passend onderwijs voor hun kind. Zij weten niet of de het kind de huidige ondersteuning zal behouden, of dat de AB'er bij het kind betrokken zal blijven. Ook maken zij zich zorgen over de kwaliteit van het onderwijzend personeel op de scholen wat betreft het kunnen omgaan met kinderen met speciale behoeften. Zij vragen zich af of de reguliere scholen wel voldoende zijn voorbereid.
- Andere zorgen hebben te maken de situatie in de afgelopen jaren. Het gaat om ouders die ontevreden zijn over de ondersteuning van hun kind in het afgelopen jaar / de afgelopen jaren. Zij hebben de indruk dat de middelen uit de rugzak niet ten goede van hun kind zijn besteed. Bij het verdwijnen van de rugzak wordt volgens sommige ouders nog minder inzichtelijk wat er beschikbaar is en waar een kind recht op heeft.
- Bij de overgang van naar een nieuwe school (van po naar vo of vo naar mbo) is het voor ouders soms onduidelijk waar op de nieuwe school op gerekend mag worden. Dit heeft niet per se met passend onderwijs te maken, maar dat kan natuurlijk wel. Het is voor sommige ouders moeilijk om met die scholen in contact te komen over dit onderwerp.
- Er zijn ook ouders die zich geen zorgen maken. Zij hebben vertrouwen in de school. Het feit dat zij nog weinig gehoord hebben speelt hen geen parten. "Als er echt veel zou veranderen, dan hadden we het wel gehoord." Het gaat om ouders die erg tevreden zijn over de school en de communicatie met de school. Opvallend is dat een aantal ouders met een kind in het lwoo er zo over denkt. Het vertrouwen wordt door ouders ook in verband gebracht met beperkte omvang van de school.

Behoeft

Er zijn geen ouders die behoefte hebben aan meer informatie over passend onderwijs in het algemeen. De ouders die hier zelf naar hebben gezocht, zijn hierover tevreden. Echter, zij kunnen niet inschatten wat de verandering betekent voor hun kind. Die informatiebehoefte spitst zich toe op de toekomstige situatie van hun kind.

Indruk van het passend onderwijs in het algemeen

Vanwege de beperkte kennis die ouders zeggen te hebben van passend onderwijs, is het voor velen moeilijk om aan te geven wat hun verwachtingen hiervan zijn. De ouders die zich hier wel over uitlaten zien positieve en negatieve punten.

- Ouders zijn positief over onder meer het idee dat meer leerlingen in het regulier onderwijs op een school in de buurt terecht kunnen, en dat het bij elkaar brengen van de middelen de samenwerking tussen scholen daarbij kunnen helpen.

- Ouders zijn kritisch of bezorgd over de individuele aandacht die het kind in de toekomst nog kan krijgen, de mate waarin leraren geëquipeerd zijn voor het werken met deze doelgroep. Een ouder ziet een gevaar in het verdwijnen van de onafhankelijke rol van de AB'er. Dit kan leiden tot een moeizamere relatie tussen ouders en de school.

Sjerp van der Ploeg
Karel Kans
Lisa van Beek

Ecorys, juni 2014

Bijlage: itemlijst semigestructureerde interviews

1. Voorbereidende vragen: heeft ouder inderdaad kind met lgf, en nog steeds geen contact met school over situatie na 1 augustus?
2. Informatie over het kind: leeftijd, jongen/meisje, wat is thuissituatie, schoolsoort, , reden lgf, duur lgf wijze van ondersteuning op school, reden keuze lgf i.p.v. speciale voorziening klas,?
3. Relatie met school: met wie contact over kind, over welke onderwerpen, oordeel ouder over contact en communicatie, incidenten?
4. Voorbereiding passend onderwijs: wat weet ouder over mogelijke gevolgen, wat weet ouder over feitelijke vormgeving binnen de school, wat is oordeel van de ouder daarover, is ouder actief door school geïnformeerd, heeft ouder actief informatie gezocht?
5. Na 1 augustus: wat heeft de school laten weten over positie van kind na 1 augustus, wat over het proces (als uitkomst nog niet bekend is), wat heeft ouder gedaan om aan informatie te komen, bij de school gevraagd, wat was daar reactie, maakt ouder zich zorgen, waarom (niet), waar heeft ouder behoefte aan, waarom?
6. Algemeen passend onderwijs: hoe kijkt ouder meer in algemeen aan tegen verandering passend onderwijs en feit dat rugzak verdwijnt, welke positieve en negatieve kanten ziet men, waarom?

Panteia

Research to Progress

Research voor Beleid | EIM | NEA | IOO | Stratus | IPM

Hoe (niet) voorbereid?

**Kwalitatieve verdieping onder personeel bij
Monitor Voorbereiding Passend Onderwijs**

Jurriaan Berger

Zoetermeer, 18 juni 2014

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij Panteia. Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld. Vermenigvuldigen en/of openbaarmaking in welke vorm ook, alsmede opslag in een retrieval system, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van Panteia. Panteia aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

The responsibility for the contents of this report lies with Panteia. Quoting numbers or text in papers, essays and books is permitted only when the source is clearly mentioned. No part of this publication may be copied and/or published in any form or by any means, or stored in a retrieval system, without the prior written permission of Panteia. Panteia does not accept responsibility for printing errors and/or other imperfections.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Perspectief van de leraar	5
2.1	Vorbereiding op passend onderwijs	5
2.2	Informatievoorziening	5
2.3	Informatiebehoeften	7
2.4	Verwachtingen	8
3	Perspectief van de schoolleider	10
3.1	Vorbereiding op passend onderwijs	10
3.2	Hoe bereiden schoolleiders leraren voor	10
3.3	Verwachtingen	12
4	Conclusies	13

1 Inleiding

De uitkomsten van de twee enquêtes onder onderwijspersoneel in het kader van de *Monitor voorbereiding passend onderwijs* gaven aanleiding tot nieuwe vragen. Met name veel leraren bleken in mei nauwelijks meer voorbereid dan in februari. Vragen die dit opriep: wat is volgens leraren goede voorbereiding, wanneer vinden zij zich voldoende op de hoogte, wat hebben schoolleiders aan voorbereiding gedaan, en hoe sluiten de beelden van de schoolleider en die van de leraar op elkaar aan?

In de periode 2 t/m 10 juni heeft Panteia telefonische interviews uitgevoerd met in totaal 30 respondenten uit primair en voortgezet onderwijs, om meer helderheid hierin te scheppen. De respondenten zijn geworven uit de groep die aan het eind van meting 1 een mailadres had opgegeven. We hebben 12 schoolleiders geïnterviewd: 8 uit het primair onderwijs (PO) en 4 uit het voortgezet onderwijs (VO). En daarnaast interviewden we 18 leraren: 7 uit het PO en 11 uit het VO. De interviews kenden een semi-gestructureerde opbouw aan de hand van checklists voor leraren en schoolleiders.

In deze rapportage geven we in het kort de rode draden van de uitkomsten weer, met schuingedrukt enkele citaten van respondenten bij wijze van illustratie.

2 Perspectief van de leraar

2.1 Voorbereiding op passend onderwijs

Het voorbereid-zijn op passend onderwijs betekent voor de meeste leraren twee dingen:

- weten of en hoeveel zorgleerlingen (van welk type) je in de klas kunt verwachten, én
- weten wat je met leerlingen die extra zorg nodig hebben moet doen (hetzij zelf, hetzij door externe ondersteuners).

Het gaat dus om (1) geïnformeerd zijn over de veranderingen in de eigen klas, en (2) op de hoogte zijn van procedures, en eventueel toegerust worden om zelf meer te doen in de sfeer van begeleiden/ ondersteunen van zorgleerlingen.

Leraren PO verwoorden dit als volgt:

- *Als er extra zorgleerlingen bij komen (bijv. gehandicapten) moet ik bijleren om deze kinderen te kunnen ondersteunen.*
- *Vorbereid zijn is weten welke kinderen ik in de klas kan krijgen, en welke stappen ik kan nemen om zo'n kind optimaal te begeleiden.*
- *Als er extra zorgleerlingen komen wil ik graag hulp/ondersteuning over hoe te reageren, hulp op maat.*

Leraren VO leggen andere accenten, deels afhankelijk van schooltype:

- *We hebben nu al een lastige mix van zorgleerlingen; hoe meer ervaring je hebt, hoe beter je kunt afstemmen op ieders behoefte. Maar ik hoop niet dat ze verwachten dat ik een pedagoog ben die overal verstand van heeft. Is ieder jaar weer nieuw. En er zijn zoveel instanties waar je als mentor mee te maken hebt (psychologen, jeugdzorg). Passend onderwijs is nu nog te vaag, te nieuw. (vmbo)*
- *Vorbereid zijn is weten dat er niet zoveel verandert.*
- *Vorbereid zijn is consensus over vormgeving: wij zijn als leraren totaal niet geraadpleegd, hoe wij het vinden om met klassen van >30 ook nog extra zorgleerlingen te krijgen.*
- *Ik moet nog weten wat er op me afkomt en wat er van me wordt verwacht. Hoe veel kinderen met speciale aandacht komen naar onze school toe, welke kennis heb ik daarvoor nodig, wat moet ik daarmee doen? (havo/vwo)*
- *Weten wat voor leerlingen in je klas komen, wat daarmee is, hoe je daarmee om kan gaan.*
- *Ik wil informatie over wat voor soort leerlingen er komen. Je hoort geruchten dat het speciaal onderwijs onze kant op komt. Maar in welke mate, weten we niet. Het zal niet allemaal waar zijn, maar wat wel en wat niet?*
- *Wat voor type leerlingen gaan we krijgen? Hier in het praktijkonderwijs hebben we al veel 'moeilijke' leerlingen. Doorverwijzen wordt moeilijker. (praktijkonderwijs)*
- *De faciliteiten moeten in orde zijn. En dat zijn ze hier op school: time-out, rebound, ondersteuningsprofiel en -plan.*

2.2 Informatievoorziening

Is er iets gedaan om de leraren op de hoogte te brengen van de veranderingen rond de komst van passend onderwijs? Door de schoolleider of anderen? Voor de meeste leraren wel. Vrijwel alle geïnterviewde leraren wisten concrete voorbeelden te noemen van soorten informatievoorzieningen. De belangrijkste twee genoemde actoren zijn het *samenwerkingsverband* (swv) en de eigen *schoolleiding*.

Over het samenwerkingsverband waren veel leraren kritisch. Ter illustratie één positieve en drie negatieve beoordelingen van de informatievoorziening van het swv:

- *Ons swv doet dit heel prettig, ze hebben een goede informatiekrant, to the point: waar je moet zijn, wat je kunt aanvragen, duidelijk. (PO)*
- *Het swv organiseerde een informatiemiddag. Maar zij vertelden alleen wat zij hadden gedaan, met besturen. Daar hadden we als leraren niets aan; teleurgesteld kwamen we daarvandaan, niets wijzer geworden. (PO)*
- *Voorlichting van het swv: iemand legde uit wat het zou kunnen gaan betekenen, en dat er met name voor ons (havo/vwo) waarschijnlijk niet veel verandert. We hadden wel praktische bezwaren; bijv over assistentie (die is vaak mbo-niveau, kan dus waarschijnlijk niet helpen bij autisten in bovenbouw havo/vwo). (VO)*
- *Workshops van het swv: dat was 1 middagje met lange inleiding en drie kwartier pauze. Wat hebben we hieraan? We weten nu dat het moet en dat het gaat beginnen. Maar niet wat er op mijn school gaat veranderen. (VO)*

Tot slot was één van de leraren uitgesproken positief:

- *Het swv heeft infomiddagen georganiseerd om ons voor te lichten. Dat zette de boel goed op een rijtje. Het gaf rust en liet zien dat passend onderwijs mogelijkheden geeft en dat er geld beschikbaar is; onrust is hierdoor weggenomen. [...] Veel vragen die leraren hebben gaan over ondersteuningsprofielen; ze zijn bang dat er problemen in hun klas komen die ze niet aan kunnen. Die middag gaf een duidelijke uitleg wat er op het niveau van het swv gaat veranderen.*

Deze laatste opmerking komt van een leraar in het speciaal basisonderwijs (sba) die ook intern én ambulante begeleider is. Zoals we in de tweede meting constateerden zijn dergelijke 'zorgspecialisten' beduidend vaker goed voorbereid en op de hoogte dan leraren in het regulier basisonderwijs (ba) en vo.

Over de schoolleiding zijn de meningen verdeeld. Sommigen waarderen de informatie:

- *Wij hebben als leraren bij de schoolleiding aangekaart dat we er nog weinig van wisten, toen kregen we leestips en bij vragen konden we langskomen bij schoolleiding; ze kwamen in actie nadat we hiernaar hadden gevraagd. (PO)*
- *De directie mailt ons, we hebben de informatie ook in een teamvergadering gehad. In het directieplatform bespreken de directeuren dit soort dingen, dat geeft de directrice aan ons door, en dat is duidelijk.*
- *De directie geeft goede informatie, meermaals op algemene vergaderingen, bij een groot deel van de collega's is nu duidelijk dat er weinig verandert. (VO)*
- *Ik heb zelf 2-3 jaar geleden eens gesurft om te kijken wat passend onderwijs nu is en hoe je je kon voorbereiden. Toen heb ik als OR-lid vragen neergelegd, en destijds ben ik goed geïnformeerd. (VO)*

Anderen, vooral in VO, bekritisieren het gebrek aan helderheid op bepaalde punten of de vormgeving:

- *Mijn school had een lunchbijeenkomst over de achtergrond en het zorgprofiel van de school. Maar nog niet over wat er voor mij als docent verandert. En wat de schoolleiding in bepaalde gevallen doet; welke kinderen we wel en niet aannemen. Het zorgprofiel is nog niet af! (VO)*
- *Ik vertrouw de schoolleiding wel, ze brengen het positief maar misschien weten zij ook niet meer. (VO)*
- *Een afdelingsleider zei toen ik ernaar vroeg: we weten zelf niet eens precies wat er gaat gebeuren want het swv ligt op z'n gat. (VO)*
- *Er waren workshops op school. Wat ik kwalijk vond: dat ging in workshop-vorm. Dus je hoort alleen informatie over waar je je voor intekent. Van de 8 kon ik er maar 3 volgen. Die waren goed overigens, maar de rest heb ik dus gemist.*

Over 'algemene kanalen' zoals media is de tendens: deze bieden algemene informatie, en die kan nuttig en goed zijn, maar uiteindelijk hebben de leraren ook informatie op school- (en zelfs klas-) niveau nodig.

2.3 Informatiebehoeften

De behoeften die leraren op dit moment hebben, hangen voor het overgrote deel sterk samen met de twee kernpunten van voorbereid-zijn op passend onderwijs: voldoende inzicht in de komende 'klaspopulatie' en voldoende mogelijkheden/vaardigheden om met eventuele veranderingen hierin om te gaan.

In het PO zijn de eerste twee geciteerde leraren tevreden, omdat zij een 'hulplijn' kunnen inschakelen. De overige twee hebben informatiebehoeften:

- *Zelf geen behoeften. De ib-ers zeggen dat ze op de hoogte zijn, dus als het nodig is ga ik daar naartoe. [...]Ik geef les en de ib-er is er voor mijn vragen over waar ik heen moet voor zorg. Als zij zeggen dat ze het weten, ga ik ervan uit dat ze mijn hulpvraag kunnen beantwoorden.*
- *Ik weet het in grote lijnen wel (laten we zeggen 60%); ik wacht af, moet het gewoon gaan meemaken. [...]Het komt wel goed; ik doe het al jaren zo dat ik gewoon naar de so-school bel met mijn vragen.*
- *Ik verwacht via de directrice (maar die is met zwangerschapsverlof) informatie over lichte en zware zorg, en wat we wel en niet kunnen leveren. Voor de basiszorg is het duidelijk wat de rol van leraar is, maar voor lichte/zware ondersteuning nog niet.*
- *Ik lig er niet van wakker dat ik nog niet alles weet. Maar ik zou toch wel wat meer informatie willen. Meer gerichte informatie over wat er van mij als leraar verwacht wordt. En over de zwaardere zorg. En wat er met ambulante begeleiding gaat gebeuren – die loopt nog even door, maar daarna?*

In het VO uitten respondenten aanmerkelijk dringender behoeften dan in het PO:

- *Meer informatie over jeugdzorg, wanneer en hoe heb je ermee te maken. Breder: wie doet wat om welke zorgleerlingen te helpen.*
- *Informatie over : hoe kan ik hulp bieden aan zorgleerlingen die niet ten koste gaat van reguliere leerlingen? Het kost me nu te veel energie.*
- *Ik denk dat ook de lerarenopleiding meer aandacht aan passend onderwijs moet gaan geven. En nascholing moet gaan aanbieden.*
- *Ik wil uitspraken van onze eigen schoolleiding. Wat wil je van ons als leraren, als de faciliteiten er niet zijn?*
- *Het swv gaf goede informatie maar ik wil meer details, en die kunnen echt alleen van mijn eigen school komen.*
- *De schoolleider vertelt over het ondersteuningsprofiel in het week/maandbericht van de school. Maar we weten nu nog niet wat dat profiel nou inhoudt. Het zorgteam is bezig geweest om door te geven wat we aankunnen, ik neem aan dat dat erin zit, maar het is nog niet definitief. Daarover is meer duidelijkheid nodig!*
- *Naast informatie had er eigenlijk 2-3 jaar geleden een opleiding aangeboden moeten worden om ons hierop voor te bereiden; met knowhow uit het speciaal onderwijs. Maar er is geen extra tijd en je moet het er gewoon bij doen.*
- *Ons ondersteuningsprofiel is nog niet af; op swv-niveau zijn ze er nog mee bezig! Dat moet spoedig duidelijk worden en aan ons worden gecommuniceerd.*
- *Een opleiding/cursus voor docenten/mentoren over omgaan met diversiteit in de klas zou mooi zijn.*
- *Maak duidelijk wie het aanspreekpunt is binnen school! Zijn het remedial teachers, zorgcoördinator, directie? Ik weet het niet.*

Het feit dat de meeste respondenten zich nog niet of nauwelijks op de hoogte en voorbereid vinden, heeft vooral te maken met het feit dat op de 2 genoemde punten, ondanks de informatievoorziening, nog geen duidelijkheid is.

2.4 Verwachtingen

De kernvraag voor veel leraren is: hoeveel verandert er nu feitelijk? Daarbij hoorden we in meerdere interviews een soort tweeslachtigheid: enerzijds is er de communicatie van 'officiële' zijde (ocw, samenwerkingsverband, soms bestuur, directie) waarin de boodschap is dat voor regulier baso en vo niet veel verandert, anderzijds zijn er 'geluiden', collega's en de media, waarin de boodschap is dat er wel degelijk dingen op de schop gaan en er grote veranderingen aankomen. Sommige leraren voelen zich heen en weer geslingerd: ze hopen op weinig veranderingen maar zijn daar niet geheel gerust op.

Leraren basisonderwijs zeiden hierover:

- *De ib-er en directie zeiden dat er weinig ging veranderen. Maar je vraag je af: is dat wel zo? De onderbouwing was me niet duidelijk. Maar omdat wij als leraren geen reactie gaven dachten zij dat het ons duidelijk was.*
- *De school organiseerde een paar jaar geleden al een studiedag: als er bepaalde zorgleerlingen komen, wat zouden we er mee doen? Gesproken over welke leerlingen we wel en niet aan zouden kunnen. Maar wij als leraren hebben geen vat op wie de directie straks toelaat en wie niet.*
- *Nu is het wel duidelijker dan vorig jaar: het is nu duidelijk dat wat we al doen aansluit op wat passend onderwijs inhoudt. Maar er blijven wel vragen: staat ons een grote groep extra zorgleerlingen te wachten? Ik denk zelf dat het wel meevalt.*
- *Vanwege al die media-geluiden over 'speciaal onderwijs gaat eruit' denk je: er zal dan wel iets veranderen. Maar misschien gaan we er wel niks van merken.*
- *We hebben een folder ontvangen maar in die folder staat alles wel erg idealistisch; ik hoop dat het waar zal blijken te zijn.*

Het is niet zo dat leraren hun informatie-achterstand zo hinderlijk vinden dat zij hierover intensief informatie zoeken en/of hun schoolleider bevragen. We proefden in meerdere interviews een zekere berusting/pragmatisme. In het PO zei een leraar bijvoorbeeld: *Ik denk nu we het erover hebben: misschien moet ik eens gaan googlen. Maar zo werkt het niet. Je bent al zo druk. Je verwacht iets op een middag of teamvergadering.* Uit het VO een illustratieve passage met vragen van de interviewer en (schuingedrukt) de opmerkingen en antwoorden van de respondent:

- *Van school wil ik weten: wat is het beleid, wie accepteren we wel en niet (bijv. leerlingen in een rolstoel?).* Heeft u kenbaar gemaakt dat u dit wilde weten? *Nee. Wel hebben we het onder collega's erover gehad. De sfeer is: we zien wel wat er gebeurt. We doen wat we altijd doen: afwachten. Nooit behoefte gehad dit aan de schoolleiding te vragen? Mwah. De schoolleiding informeert ons altijd laat over alles. En erg summier. Ze hebben wel iets gemeld, maar dat is minder dan wat je uit de media haalt. Maar ik verwacht niet dat er veel gaat veranderen voor mij. Is het een gemiste kans dat de schoolleiding hier niet over geïnformeerd heeft? Wel als er veel verandert. En als er weinig verandert? Dan hadden ze dat wel mogen zeggen!*

En een andere leraar VO vertelt:

- *Er was een bijeenkomst met iemand van een overkoepelend orgaan [waarschijnlijk het samenwerkingsverband, JB] die vertelde wat er voor de school zou veranderen, maar niet specifiek voor mijn lessen. Desgevraagd verwachtte hij dat er niet veel zou veranderen voor lesgevend. Wij zetten daar vraagtekens bij. En waren teleurgesteld want we verwachtten informatie over wat het voor ons als docenten zou inhouden. Het ging meer*

op directieniveau, over financiële gevolgen e.d. Heeft u daar iemand op aangesproken, bijvoorbeeld de directie? Die waren wel aanwezig en proefden onze teleurstelling, maar we hebben hen er niet op aangesproken en zij hebben ook geen followup gegeven in de vorm van vergaderingen of mail of zo.

Wel uit een meerderheid van de geïnterviewde leraren (maar niet alle) zorgen voor de nabije toekomst. Vaak hangen deze samen met de twee kernpunten van het voorbereid-zijn, soms in combinatie met de factor klassegrootte/werkdruk:

- *Mooi op tijd, al 2 jaar geleden, hadden we een studiedag; toen gingen we echt kijken wat we moesten gaan doen. We waren dus goed voortvarend met passend onderwijs bezig. Wij als docenten gaven toen aan: we kunnen het, onder de belangrijke voorwaarde dat de klassen klein zouden zijn. En in de tussentijd zijn de klassen groter geworden. Dat is dus tegenstrijdig. (VO)*
- *Ik vraag me af hoe goed de invoering van passend onderwijs is voor andere, niet zorg-, kinderen. En voor de juf. Een deel van het werkplezier verdwijnt door alle problemen die erbij komen.(PO)*
- *Ik heb het idee dat er in mijn klas meer kinderen met zorgindicatie komen. En met name kinderen met grote gedragsproblemen of zicht/gehoorproblemen, hebben we geen kennis van. Het is te vaag gebleven wanneer een gedragsprobleem nu te heftig is voor ons om aan te nemen. En de ambulante begeleiders van mijn rugzakkers weten niet of ze straks nog werk hebben – als zij het al niet weten, hoe moeten wij het dan weten en hoe gaan we het doen als al die ab-ers wegvallen.(PO)*
- *Ik vind dat nu al de aandacht die ik aan zorgleerlingen geef ten koste gaat van leerlingen die 'niks hebben'.(VO)*
- *Ik ben bang dat er geen geld voor faciliteiten is (bijv. assistentie of kleinere klassen). Ik hoor dat dat is omdat scholen binnen het swv er onderling niet uitkomen. Maar tegelijk moeten wij als docenten er straks mee aan de slag!(VO)*
- *Ik las in het AOb-blad dat de invloed van ouders veel groter wordt. Ze mogen meer eisen stellen. Hoe gaan wij als docenten daarmee om? (VO)*
- *ik denk dat de grenzen van wat mogelijk is aan zorg nog niet helder zijn. Als die grenzen helder worden zal blijken dat er te weinig geld is. (PO,sbao)*
- *Er komt passend onderwijs in po en vo, maar daarna... ik ken verhalen van leerling met PDD-NOS die met ondersteuning havo haalde, maar totaal strandde op het hbo. Ouders realiseren zich onvoldoende dat de extra begeleiding op een gegeven moment stopt, en dan? (VO)*
- *OCW zou moeten onderkennen dat het lastig is. Zij roepen maar dat het goed, positief en makkelijk in te voeren is. En negeren de tegenroep van de docenten: wij hebben het druk! (VO)*

3 Perspectief van de schoolleider

3.1 Voorbereiding op passend onderwijs

De schoolleider heeft duidelijk een andere rol in (de voorbereiding op) passend onderwijs dan de leraar. Dit blijkt ook uit de reacties op de vraag: wat houdt voor u de invoering van passend onderwijs in? Reacties hierop zijn sterk inhoudelijk en (school-) beleidsmatig van aard, in overeenstemming met de rol die schoolleiders voor zichzelf zien: beleidsmakers, aanjagers, kaderscheppend.

In lijn met de enquête zijn schoolleiders positiever dan leraren over de mate waarin hun school, zichzelf, maar ook hun leraren, klaar zijn voor de invoering van passend onderwijs. De reden hiervoor is tamelijk eenduidig voor het overgrote deel van de schoolleiders: er verandert weinig door de invoering van passend onderwijs.

- *Er verandert niet zo veel. We zijn al in de goede richting bezig, al 3 jaar geleden met team geschoold, handelingsgericht, procesdiagnostiek, dat was al een goede voorbereiding. (PO)*
- *Op schoolniveau verandert weinig; de veranderingen die er zijn, gaan meer over financiën en hoe het swv die gaat verdelen. (PO)*
- *Wij zijn een dorpsschool, waar eigenlijk alle kinderen uit het dorp een plek moeten vinden; dat is het belangrijkste. Leraren moeten daarbij een drive hebben om zorgleerlingen te helpen, die is belangrijker dan specifieke deskundigheid. Wij als schoolleiding moeten het gesprek aangaan en kaders stellen: waar houdt de zorgplicht op, wanneer trekt de school/klas het niet meer. (PO)*
- *Niet veel verandering, we sturen nu ook al zelden door naar andere scholen. Wel kan het lastig worden als er meer zorgleerlingen zijn want onze klassen zijn al zo groot: 30-35. (VO)*
- *Toen ik voor het eerst over passend onderwijs hoorde dacht ik: wat nu weer? Maar nu zie ik het meer als kans dan als iets moeilijks; je kunt met passend onderwijs dingen beter maken dan ze waren. (VO)*
- *Voor ons komt er niet veel verandering, wij hebben al een zeer diverse pluimage aan (zorg)leerlingen, veel sociaal-emotionele problematiek. (VO, praktijkonderwijs)*

Schoolleiders noemen in lijn hiermee ook nauwelijks punten waarop leraren nog nader voorbereid moeten worden:

- *Ze kunnen gewoon aan de slag gaan, hebben sowieso een gesprek over de zorg met de ib-er. Het komt goed, 'gewoon je ding doen en helpen waar je kan'. Er gaan wat leraren naar nascholing, cursus 'grip op je groep' maar die raad ik sowieso mijn leraren aan, is altijd goed. En past goed bij passend onderwijs. (PO)*
- *Er hoeft niets te veranderen bij leraren; we hebben al 9 jaar een pluszorgklas, daarmee zijn ze heel goed voorbereid op passend onderwijs. (PO)*
- *Niet alle leraren weten hoe een rugzakje aan te vragen, maar ze weten wél wat van hen verwacht wordt en wat er gaat veranderen, we zijn al 1.5jr bezig met een onderwijskundige, dat weten leraren inmiddels wel. En dit is voldoende; je moet leraren ook niet lastig vallen met dingen die voor hen niet relevant zijn. (VO)*

3.2 Hoe bereiden schoolleiders leraren voor

Gevraagd naar manieren waarop zij leraren hebben voorbereid, antwoorden schoolleiders vaak op twee manieren: informeren (informatie van het swv doorgeven, ook schoolspecifieke informatie doorgeven) en toerusten (leraren beter maken in het om-

gaan met zorgleerlingen). Daarbij hebben de meeste schoolleiders nauwelijks te maken met vragen van leraren. Vragen van ouders komen vaker voor bij de geïnterviewde schoolleiders, vooral in sbao en praktijkonderwijs.

Hieronder de verschillende wegen die schoolleiders bewandelen in het informeren en toerusten.

Informeren

- *Concreet heb ik leraren geïnformeerd door te verwijzen naar sites met informatie; er was een informatieavond; en ook heb ik antwoorden gezocht op vragen van individuele leraren. [...] De onzekerheid die er was is niet geheel weggenomen (sommigen blijven denken: jij hebt makkelijk praten, jij staat niet voor die klas) maar wel een stuk verminderd. Door nuchter te zijn over de feiten en de consequenties en voortdurend in gesprek te blijven met vragenstellers. (PO)*
- *We informeren als directie & ib-ers het team, bijv. als het swv ons informeert. We hebben toen de coördinator van het swv uitgenodigd n.a.v. vragen die leraren hadden bij de nieuwe structuur. Verder hoeven we niet veel te doen want er verandert niet veel voor dit moment. (PO)*
- *In de laatste ronde functioneringsgesprekken is passend onderwijs ook expliciet ter sprake gekomen: hoe kijken ze er tegenaan, zien ze er tegenop? (PO)*
- *Op een teamvergadering hebben we de leraren een presentatie van het swv laten zien; de 'algemene routes' voor zorgleerlingen. De essentie van de boodschap hebben we meermaals gecommuniceerd, dan landt het. Ook is hun input gevraagd n.a.v. de 'zorg-route' die ik presenteerde op basis van het ondersteuningsprofiel. Er kwamen eigenlijk geen vragen van leraren. (PO)*
- *We informeren leraren, foldertjes doorsturen en zo, maar verder weinig –omdat er in wezen weinig verandert. (PO)*
- *Er is een algemene personeelsvergadering (meer dan alleen docenten) en daar heb ik de vertaalslag gemaakt van algemeen passend onderwijs naar de situatie op onze school. En het swv heeft een folder uitgedeeld aan docenten. Ik verwacht dat ze die pas lezen als ze het nodig hebben. (VO)*
- *We geven nieuwsbrieven van swv, studiedagen, schrijven erover in een mededelingenblad etc. (VO)*
- *Er komen verder geen vragen van leraren. Zij zijn hier beter voorbereid dan regulier VO, hoewel ze misschien niet precies weten wat onder basis- of extra ondersteuning valt, maar dat kunnen ze in het ondersteuningsprofiel zien. [...]Ik denk dat het allemaal wel goed komt. (VO, praktijkonderwijs)*

Toerusten

- *Als schoolleiders zijn wij er om te inspireren, motiveren, mensen bewust te maken van wat ze al wel kunnen, en waar ze/wij nog aan moeten werken. De hulpvragen laten zien waar we in moeten investeren als team: 'je hoeft niet ziek te zijn om beter te worden'.*
- *We rusten leraren toe in het handelingsgericht werken, zodat ze alle leerlingen kunnen helpen.*
- *Leraren cursussen laten volgen (pedagogiek, gedragsproblemen); Leraren bewegen tot intervisie, om met elkaar aan de slag te gaan om leerlingen te helpen. Maar het is nog niet voldoende: voor sommige (vooral oudere) leraren is passend onderwijs een cultuurschok, het aantal leerlingen dat extra zorg nodig heeft.*
- *Trainingen hoe om te gaan met bepaalde groepen leerlingen; een teameducatietraject voor leraren, hun eigen competenties en gedrag onder de loep nemen. Mensen werden bewust dat sbao iets van je vraagt, en dan via nascholing competenties aanvullen, in 2-3 jaar zijn alle leraren aan de beurt gekomen. (PO, sbao)*

- *Inhoudelijk weten de meesten goed wat er gaat gebeuren. Wel zijn vijf leraren op gespreks-/coachingsvaardighedencursus gegaan, dat had ik niet gedaan als passend onderwijs niet ingevoerd zou gaan worden. Er komen verder geen vragen van leraren. (VO, praktijkonderwijs)*
- *We hebben een onderwijskundige in dienst die leraren hierin ondersteunt (m.n. differentiëren). In het begin stelden docenten vragen: wat komt er op ons af, hoeveel leerlingen met zorgbehoeften? Nu is dat weg, en is meer de vraag: hoe ga ik differentiëren, wat wordt van mij verwacht? (VO)*

3.3 Verwachtingen

Het bovenstaande betekent niet dat schoolleiders geen enkele zorg hebben rond de invoering van passend onderwijs. Wel valt op dat hun zorgen niet gaan over de leraar als schakel in de invoering, en dat de meeste zorgen worden geuit in schooltypen die al intensiever met zorgleerlingen te maken hebben (sbao, praktijkonderwijs):

- *De school is er klaar voor, maar hoe gaan gemeenten hiermee om? Nu zit dyslexieaanpak in de zorgverzekering, dat gaat niet geoormerkt naar gemeenten. Kan een ouder dan straks bij de gemeente aankloppen voor dyslexieonderzoek voor zijn/haar kind? (PO)*
- *Er zijn zorgen over geld: onze huidige pluszorgklas betalen we uit wsns-middelen, straks komt het van het swv bij besturen. En besturen hebben soms andere belangen, andere dingen die zij met die middelen willen financieren. (PO)*
- *In de randvoorwaarden zijn er zorgen: door krimp en financiële prikkels hebben we grote groepen (>30), dan is het lastig om alles rond passend onderwijs te organiseren, voor leraren om zorgleerlingen aandacht te geven. (PO)*
- *[sbao]Ik mis handvatten voor tripartiet overleg, formats, praktijkvoorbeelden. Het ministerie had hiervoor kaders moeten geven; het wordt nu bij swv's neergelegd maar dat van ons doet hier niets aan. Nu is het zo dat ik met een orthopedagoog e.d. in een commissie zit die toelaatbaarheid bekijkt. Maar vanaf augustus komt een basisschooldirecteur met een dossier en dán moet ik de hulpvraag en toelaatbaarheid bepalen, dat vergroot de onzekerheid bij leraren en bij mij. (PO,sbao)*
- *Zorgen bij mijn leraren: als passend onderwijs een succes is, dan krimpt het sbao. Dus angst voor hun baan. Anderzijds: het sbao zoekt bij ons de experts. Maar nu dwarsverbanden ontstaan wordt de werkplek voor leraren sbao onzekerder. (PO,sbao)*
- *Ik zie door alle overleggen (aanwezigheid, verslagen) de lokale bureaucratie toenemen. (VO, praktijkonderwijs)*
- *Vmbo's hebben uitstromeisen en de inspectie, die gaan voorzichtiger worden. Passend onderwijs staat soms diametraal tegenover opgeschroefde inspectie-eisen. Dus zijn ze voorzichtiger. Een terugval sinds de PCL.*
- *Als wij een leerling op de arbeidsmarkt plaatsen doen we een 'no risk polis', dwz als de werknemer ziek wordt zijn de kosten niet voor de werkgever. Kunnen we zoiets niet ook doen met praktijkonderwijs-vmbo om koudwatervrees bij het vmbo op te heffen? (VO, praktijkonderwijs)*
- *Een zorg die in het praktijkonderwijs leeft: dat onze huidige doelgroep (grote leerachterstand, laag IQ) het nakijken heeft, omdat straks de onderkant van het vmbo naar ons wordt doorverwezen! Dat zou zo jammer zijn, want deze groep heeft nu volwaardige plek in het onderwijs. (VO, praktijkonderwijs)*
- *Ambulant begeleiders vrezen voor hun baan, zij vragen zich af wie hun werkgever wordt. (VO, praktijkonderwijs)*

4 Conclusies

Wat kunnen we concluderen op basis van de interviews met leraren en schoolleiders? Zij ervaren dezelfde werkelijkheid rond de invoering van passend onderwijs anders. Soms zo anders dat van twee werkelijkheden sprake lijkt. Die twee werkelijkheden van schoolleider en leraar hoeven elkaar niet te bijten: ieder hebben zij immers een eigen rol en verantwoordelijkheid. Waar het wel kan wringen, is op het punt van informeren.

De schoolleiders hebben sterk de indruk dat het informeren goed is gegaan: zij hebben informatie doorgegeven, staan open voor vragen. Bovendien merken zij op dat leraren niet of nauwelijks vragen hebben gesteld. Dit komt overeen met wat leraren zelf vertellen: zij lijken niet altijd initiatiefrijk te zijn geweest in het vragen stellen. De conclusie van schoolleiders is dan ook dat hun leraren grotendeels zijn voorbereid.

De leraren denken daar niet allemaal hetzelfde over. Sommigen maken zich grote zorgen. Sommigen vinden zich goed voorgelicht en concluderen: 'voor mij verandert er weinig'. Voor anderen is het feit dat zij niet of nauwelijks zijn voorbereid geen groot probleem; voor hen geldt dat zij niet actief zijn geweest in het 'aan de bel trekken'.

We zagen dat de informatievoorziening die er was niet altijd aansloot op de behoeften van leraren aan concrete, school/klas-specifieke informatie. Met name over het samenwerkingsverband was er kritiek in dat opzicht. In het PO waren de geïnterviewden positiever over de (eigen) schoolleiding, in het VO negatiever.

Voor een deel van de geïnterviewde leraren geldt: ze zijn niet 100% zeker van hun zaak, maar zien wel hoe het uitpakt. Maar de meeste geïnterviewde leraren (met name in het regulier basisonderwijs, in het vmbo en havo/vwo) hebben tenminste enige zorgen t.a.v. de invoering van passend onderwijs. Zij willen in eerste instantie meer duidelijkheid. Op het allerlaagste, allerconcreetste niveau: wie komt er in mijn klas? Verandert daar iets in? En wat moet ik daarmee?

Als de schoolleiding antwoord op deze vragen heeft, ligt een goed (groeps)gesprek op school voor de hand over precies deze punten. Zo kan de voorbereiding op passend onderwijs in korte tijd sterk worden verbeterd. Als schoolleiders leraren goed onderbouwd daadwerkelijk gerust kunnen stellen, door aan te tonen dat de wijzigingen voor de leraren behapbaar zijn, verdwijnen veel van de zorgen die zij op dit moment hebben.

